

EDITORIAL

Lima katuig nga tiraniya, diri na pahilawigon pa

Waray katugbang nga paghimakuri ngan paniniyupi an gindara han lima katuig han korap, traydor ngan tiraniko nga rehimen ni Rodrigo Duterte. Yana labaw san-o pa man, naglalarab an kaburuton han katawhan nga ungbawan an ngatanan nga kahadlok ngan kabaraka ngan makigbisog agud tapuson an duro nga ginkakangalsan nga rehimen.

Agud tukuron an iya tiraniya, yawe nga palisiya ni Duterte an waray pagpugong ngan waray undang nga kampanya han tinagdamo nga pagpatay gamit an pulis ngan militar ngan an iya mga ginbaydan nga armado nga parupanmatay. Tuyo hini nga putson han ngirhat ngan paralisahon an katawhan, agud makaghadi hin waray naayat ngan mayda absoluto nga poder ngan iligis an ngatanan han iya karuyagon.

Ha iya buwa nga "gerra kontra druga," gerra kontra ha katawhan Moro, ngan gerra kontra ha rebolusunaryo nga kagiusan, pag-atake ha diri armado nga katawhan an prinsipal nga taktika ni Duterte. Iginpapailarum an mga sibilyan ha magkalain-lain nga porma han pangabuson han armado nga mga tauhan han estado.

Narunapulo kayukot na ha bugos nga nasud an biktima han ekstrahudisyal nga panmtay, pag-sikmit, tortyur, iligal nga pag-a-resto, *red-tagging*, "narco-listing," pagngaran nga "terorista," okupasyon militar, panharas ngan panarhug ha mga sibilyan nga komunidad, piniritay nga rekrutment ha CAFGU, pwersahay nga "pagpasurender," panmomba tikang ha kahanginan, waray undang nga panganyon ngan pagpaebakwet. Prinsipal nga biktima han terorismo han estado an mga parag-uma ngan masa nga minoriya. An deklarasyon ni Duterte nga karuyag niya nga armas an mga grupo nga *vigilante* agud idugang ha pulis ngan militar, seguridad nga dugang nga magpapagrabe ha pangatake ha katawhan.

Gin-gamit niya an pandemya ti-

kang 2020 agud dugang nga hugtan an katawhan, kontrolon an ira paggios, ighikaw an mga kalibrihan ngan igpailarum an gubyerno ngan bug-os nga katilingban ha gahum han pulis ngan militar ha porma han National Task Force to End Local Communist Armed Conflict. Ginpadagmit an pagsasabalaud han mabangis nga "Anti-Terrorism Law" nga nageserbe yana nga armas ha panarhug ngan panmuypoy kontra ha mga pwersa nga patriyotiko ngan demokratiko.

Ginbangkrap ni Duterte an pondo han katawhan ha iya korapsyon, waray katapusan nga pan-ngutang, pag-iban han buhis ha mga kapitalista ngan pagbundat ha mga pwersa nga militar ngan pulis. Ginkontrol niya an korapsyon hasta an merkado han iligal nga druga ha nasud ngan operasyon han pinakadako nga sindikato nga kriminal. Gintamak-tamakan niya an kaupayan han mga trabahador, parag-uma ngan masa nga waray trabaho, sugad liwat an mga magtuturdo, nars, empleyado han gubyerno, ngan ka-

batan-unan. Bisan ha butnga han pandemya, kulang kaupay an igin-alutaga nga pondo ha pampubliko nga kalibsugan ngan ayuda ha pakabuhi para ha mga nawarayan han trabaho ngan surok han pakabuhi.

Madagmit nga lumaprak an sosyo-ekonomiko nga kahimtang han katawhan durot han mga dugang nga buhis ni Duterte, liberalisasyon ha pag-import han bugas ngan karne nga baktin, pagtitipid ha suhol, panlulupot ngan kumbersyon han tuna, panlulupot han natural nga karikuhan ngan pandambong han mga korporasyon nga multinasyunal ha pagmimina, mga plantasyon, proyekto nga pan-enerhiya ngan iba pa nga mga operasyon han mga burgesa kumprador. Milyunmilyon nga katawhan an nawarayan han trabaho ngan surok han pakabuhi ngaduha ha mga syudad ngan kabaryuhan.

Ha lima katuig, waray katugbang an paggrabe han kawaray han nasyunal nga soberaniya han Pilipinas. Iginsurender ini ni Duterte ha paghatag-dalan ha China nga agawon an *exclusive economic zone* ngan *extended continental shelf* han nasud, magtindog han artipisyal nga mga isla agud tukuron ngan pahiluag an mga pasilidad militar hini

ngan angkunon an mga nakapalibot nga dagat ngan rekurso dinhi. Igin-tabrog hini an mga Pilipino tikang ha ira mga dagat agud monopolisasyon an pagdambong ha suplay han isda ngan iba nga karikuhan ha dagat.

Ha luyo nga gapil, iginbabaligya niya an katungod han nasud kabalyo han mga armas ngan iba pa nga higamit pan-gerra nga ginbabaligya o hatag han US. Mas damo nga bala ngan bomba ngan dako nga ayuda militar tikang ha US an gin-aro ni Duterte komo "kabaraydan" ha diri pantay nga Visiting Forces Agreement nga tikang pa han naglabay nga tuig kunuhay papawarayan na hin epektibidad. Nagpakabungulbungol hiya ha guliat nga igbasura an Mutual Defense Treaty, Enhanced Defense Cooperation Agreement ngan iba pa nga diri pantay nga tratado nga naghahatag han ekstrateryorial nga gahum ha mga pwersa nga militar han US ha nasud.

Klaro na gud an larang ni Duterte nga umawil gud ha poder, ha porma man han pagdalagan komo bise-presidente kaupod an hin-o man nga pipilion nga alipures komo presidente, o an reserba nga plano nga ig-imponer an pasista nga dik-

tadura. Karuyag ni Duterte nga bug-os nga kinabuhi nga likyan an anuman nga kriminal nga pagbista ngan padayon nga maghakin han karikuhan ngan poder. Sugadman, ha larang niya nga magpabilin ha poder, ginwawakay ni Duterte an mga alyansa nga nasuporta ha iya rehimen ngan ginpapakusog an determinasyon han mga pwersa nga naruruyag nga tapuson an iya paghahadi.

Kinahanglan pursigido nga ibuksas an ngatanan nga krimen ni Duterte ngan han iya mga alipures ngan kakunsabo. Kinahanglan gumios an ngatanan agud sukton hi Duterte ngan papagbatunon ha ngatanan nga sala niya ha katawhan.

Kinahanglan madig-on nga gumios an katawhan Pilipino agud tapuson na an tiraniko nga paghahadi ni Duterte. Kinahanglan nira nga igpakita ha kalsada ngan iba pa nga natad han pakigbisog an ira kaisog ngan determinasyon nga ig-undong an ira interes ngan kaupayan. Kinahanglan hugot nga magkaurusa an ngatanan nga pwersa nga demokratiko agud ulangan an mga maraut nga plano ni Duterte.

An duguon nga paghahadi ni Duterte pangilal-an han dunot nga naghahadi nga sistema nga bagakolonyal ngan bagapyudal. Nakakagpabilin la ha poder an mga matalumpiguson ngan matiyupion nga naghahadi nga klase pinaagi han armado nga pagpuypoy ha hiluag nga masa han katawhan. Iginbuk-sas han mahugaw nga gerra ni Duterte ha katawhan an katukmaan ngan panginahanglan nga maglansar han rebolusyunaryo nga pakigbisog agud tapuson an ira paghihimakuri.

Sigurado nga malalapayan han Partido ngan han demokratiko nga rebolusyon han katawhan hi Duterte, bisan pa magmanilampuson hiya nga magpabilin ha poder. Samtang nag-iiha hiya ha poder, dugang nga nadamo an napupukaw, naoorganisa ngan napapagios han Partido, han Bagong Hukbong Bayan ngan mga panmasa nga organisasyon ha dalan han mga panmasa nga pakigbisog ngan armado nga pag-ato. Ha tidaraon, diri mapupugngan an dudrungan nga pagbuto han kangalasan han katawhan ha usa nga gamhanan nga pwersa nga tatapos ngan maglulubong ha tiraniya ni Duterte. AB

Bolyum LII Ihap 13 | Hulyo 7, 2021

Igin-gagawas an *Ang Bayan* ha yinakan nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ngan Espanyol.

Nakarawat an *Ang Bayan* han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.

@prwc_info

fb.com/editorsOFAB

cppinformationbureau@gmail.com

Gin-uunod

Editorial: Lima katuig nga tiraniya, diri na pahilawigon pa	1
Pondo para ha Covid-19, atabay han korapsyon	3
Pangaresto ngan militarisasyon ha Bicol	4
Parag-uma ginpatay, 22 nga pamilya nag-ebakwet	4
2 nga M16, nakumpiska han BHB-Surigao del Sur	5
DDoS <i>attack</i> han AFP	5
5 katuig ni Duterte, gintapo han protesta	5
Mga protesta han katawhan	5
Nang busugon han diktador an mga halimaw	6
Nalupad nga mga lungon	7
Ha dagmit nga pulong	8
<i>Money laundering</i> , samwak ha Pilipinas	9
Krisis ngan isan-isabay ha industriya han <i>semiconductor</i>	10

Igin-gagawas an *Ang Bayan* duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas

Pondo para ha pag-atubang ha Covid-19, atabay han korapsyon

Atabay han korapsyon an bilyun-bilyon kapisos nga igin-alutaga han rehimen Duterte ha badyet hini ha pandemya nga Covid-19. Ha report han mga ahensya han estado hadton Hunyo 25, gintatantiya nga maabot pa ha ₱168.7-kabilyon nga pondo o 25.43% han kabug-usan nga ₱665.7 kabilyon nga igin-alutaga para hini an waray pa magastos han magkalain-lain nga ahensya han gubyrno nga Duterte tikang pa Marso ha naglabay nga tuig ha diri mahieksplikar nga mga rason.

Nagtikang ini nga gintirig-ob nga pondo ha mga balaud nga Bayanihan 1 (₱393.63 kabilyon) ngan Bayanihan 2 (₱205.12 kabilyon) ngan ha igin-alutaga nga pondo ha mga ahensya ha nasyunal nga badyet yana nga 2021 (₱66.97 kabilyon).

Pinakadako nga bahin han waray magamit nga pondo aada ha Department of Health (DOH). Ha pondo nga ₱157.4 kabilyon, ₱51.4 kabilyon pa la an gin-gamit han ahensya para ha pagpalit han bakuna, suporta ha mga trabahador pankalibsugan, ngan iba pa.

Ha igin-alutaga nga ₱5.26 kabilyon para ha mga bakuna, ₱1.12 kabilyon pa la an nagagastos han DOH. An ₱9-kabilyon nga pondo naman para ha *special risk allowance* han mga trabahador pankalibsugan, hadton Hunyo 29 la ginrelis tikang ha nasyunal nga pondo.

An ₱16.24 kamilyon nga para naman ha mga trabahador pankalibsugan han University of the Philippines-Philippine General Hospital, waray pa gihapon magamit. Ha luyo ini han mapira kabeses nga pag-ininsister han sektor ha pangunguna han Alliance of Health Workers.

Katapusan han Bayanihan 2

Kaupod ha mga departamento nga mayda waray magamit nga pondo an Department of Social Welfare and Development (DSWD) (₱1.3 kabilyon), Department of Public Works and Highways (₱1 kabilyon), Department of Agriculture (₱658.3 kamilyon), Department of the Interior and Local Government (₱580.471 kamilyon), DOH (₱266.2 kamilyon), ngan Department of Labor and Employment (₱224 kamilyon.)

Igbabalik ha National Treasury

an anuman nga pondo nga waray madistribwer ha ilarum han ginpahilawig nga Bayanihan 2 kahuman matapos an balaud hadton Hunyo 30. Gintatantiya nga aada ha 4.6% o ₱6.5 kabilyon han kabug-usan nga ₱141.6 kabilyon han ginpahilawig nga Bayanihan 2 an waray magastos han magkalain-lain nga departamento han gubyrno.

Ginsukna han magkalain-lain nga personalidad ngan grupo ini nga kapasibayan han rehimen. Sigon kan Rep. Edcel Lagman, tinaglawas ha prubinsya han Albay, "seryoso nga ebidensya" ha kapasibayan ngan kapakyasan han rehimen ha pag-atubang ha pandemya an pagkakamayda han mga waray magamit nga pondo.

Ginkundenar naman han Alliance of Concerned Teachers an Department of Education kahuman pakyas nga gamiton han ahensya an maabot ha ₱1.7 kabilyon nga pondo para unta ha *distance learning*. Nakaalutaga an nasering nga pondo para ha pag-imprenta han mga modyul, ayuda ha mga magtuturto ngan iba pa.

Umundang na gihapon an programa nga libre nga byahe han rehimen kahuman matapos an Bayanihan 2. Ha atubangan ini han nagpapadayon nga kakulangan han pampubliko nga transportasyon labina ha Metro Manila.

Paghimay ha gastos

Sigon kan Sen. Sonny Angara, pinuno han komite ha pinansya han Senado, hihimayon hini an gastos han kada ahensya han gubyrno agud mahibaruan an hinungdan han mahinay nga pagpagawas han mga pondo.

Ginkwestyon liwat han Senado hadton naglabay nga bulan an mahinay nga pagpagawas han pondo han DBM ha luyo han pagkakamayda han Anti-Red Tape Authority (Arta) nga gintukod agud padagmiton an pagdalagan hini.

Pebrero ngan Mayo pa la hini nga tuig, nagsalawad na han mga resolusyon ha Senado hira Sen. Francis Pangilinan ngan Sen. Risa Hontiveros agud imbestigaran an pagpagawas han mga pondo. Ha Kongreso, nagsubmiter liwat han resolusyon an 37 nga magbaralaud.

Iginbuksas naman ni Sen. Manny Pacquiao hadton Hulyo 3 an nawawara nga ₱10.4 kabilyon nga pondo han Social Amelioration Program (SAP) ha ilarum han DSWD. Sigon ha iya, ha gin-gamit nga *app* nga Starpay, aada ha 500,000 la an nakakarawat han SAP ha kabug-usan nga 1.8 kamilyon nga benepisyaryo. Maabot ha ₱14 kabilyon an waray madistribwer ha mga benepisyaryo.

Labot pa ha DSWD, gin-akusaran liwat han senador han korapsyon an DOH ngan Department of Energy. Napalit kuno an DOH han mga diri na maiha *ma-expire* nga mga medisina ha regular nga presyo imbes nga mas barato.

"Kun waray maupay nga pag-akawnt, diri naton mababasa an kawatuhan kun pipinsaron nira nga gamiton ini han administrasyon para ha tiarabot nga eleksyon 2022," sigon kan Bayan Muna Partylist Rep. Carlos Zarate.

Pangaresto ngan militarisasyon ha Bicol

Usa nga parag-uma an ginpatay ngan 19 nga sibilyan an gin-aresto ha magkalain-lain nga operasyon militar ha Bicol hadin naglabay nga duha kasemana. Nakapailarum gihapon ha okupasyon militar an mayoriya han rehiyon.

Ginpusil ngan napatay han mga pwersa han Regional Mobile Force Battalion hi Alex Llabres, parag-uma ngan residente han Barangay San Roque Heights, Bula, Camarines Sur, ha iya balay hadton Hunyo 24.

Ha Sorsogon, iligal nga gin-aresto han 22nd IB an 13 nga indibidwal, upod an unom nga menor de edad, ha Bulan hadton Hunyo 28. Una nga ginsikmit an parag-uma nga hi Alvin Mapula kaupod an iya kaumangkunan nga hira Althea Mapula, 2 anyos, ngan Janrex Mapula, 13, mga residente han Barangay Bulawan.

Iligal liwat nga gindetiner an mga kaurupdan nga namiling ha ira nga tulo. Hasta yana, nakadetiner pa gihapon hira Editha Mapula, 43; Mary Ann Mapula, 29; Angel Mapula, 12; Rey Mapula, 4; RJ Mapula, 7,

Renz Guelas, 13; Sunny Preconcillo, 48; Emy Preconcillo, 39 ngan Dante Bandola, 50.

Ha pareho nga adlaw, gin-aresto hi Laurente Gestole, residente han Barangay Cadandanan. Ginhadlok ngan gintarhug naman han mga berdugo hira Regine Graidan ngan Geraldine Gestole, mga residente han Barangay Calpi. Ha bungto han Donsol, ginpusil ngan iligal nga gin-aresto hi Jesus Macenas, usa nga parag-uma, hadton Hunyo 17.

Ha Masbate, gin-aresto hira Mariel Suson, 22, magturutdo, Jennifer Dollison Nuñez, membro han Amihan Bicol ngan Sano Arendain han Kilusang Magbubukid ng Bicol hadton Hunyo 22 ngan 23 ha Barangay San Jose, Uson.

Hadton Hunyo 18, gindakop han

2nd IB hira Joseph Delara, 18, residente han Candelaria, Uson ngan hi Jude Serafin han Tuburan, Cawayan. Aada pa ha kustodiya han pulis hi Serafin.

Samtang, 23 ha 44 nga barangay ha Tinambac, tulo ha Lagonoy ngan duha ha Goa, Camarines Sur an ginsusulaysukay yana han mga tropa han 83rd IB. Tikang pa hadton Mayo nagkakampo an mga sundalo hini nga mga bungto ha tahub han Retooled Community Support Program.

Tuyo han pagkampo nga ig-andam an lugar para ha pagsulod han higante nga mga kompaniya han mina, *quarry* ngan ekoturismo ha distrito nga ginbansagan nga "Partido." Prinsipal nga target hini nga dambungon an Tinambac nga naserbe nga pinakadako nga *water reservoir* (tirirukan han tubig) ha Camarines Sur. Riko ha minerales ngan kakahuyan an kabubkiran han lugar. AB

Parag-uma ginpatay, 22 nga pamilya nag-ebakwet

Hadin naglabay nga mga semana, tag-usa nga kaso han pagpatay ngan panganyon an nahisumat ha Negros Occidental, samtang 22 nga pamilya an nag-ebakwet ha Surigao del Sur. Lima nga sibilyan naman an gin-aresto ha Bohol, Laguna ngan Agusan del Sur.

Pagpatay. Ginpatay han mga sundalo han 3rd ID hadton Hunyo 9 hi Erming Pacheco, usa nga Tumanok, ha Sityo Dala-upon, Carabalan, Himamaylan City. Gintahapan hiya nga dabi ha agway han militar ngan mga Pula nga mangaraway nga apiki ha lugar.

Panganyon. Ha pareho nga adlaw, ginkanyon han 3rd ID an bubkiron nga parte han Himamaylan City ngan Binalbagan tikang alas-10 han aga tubtub alas-2 han kulop. Nagresulta an panganyon ha grabe nga kahadlok ngan pagrumok han panginabuhi han mga residente.

Pag-ebakwet. Ha Surigao del Sur, napiritan nga mag-ebakwet hadton Hunyo 23 an 22 nga pamilya (100 nga indibidwal) tikang ha Sityo Panukmoan ngan Sityo Manluy-a,

Barangay Diatagon, Lianga. An mga nag-ebakwet mga kahimayyo han tulo nga sibilyan nga ginmasaker han 3rd Special Forces Battalion hadton Hunyo 15. Gintarhug hira nga papatayon kun magyakan hiu-nong ha masaker.

Iligal nga pangaresto. Magkaldungan nga gindakop han 47th IB hadton Hunyo 25 hira Carmilo Tabada, koordineytor han Central Visayas Farmers Development Center ha Trinidad, Bohol ngan hi Rev. Nathaniel Vallente, pastor han United Churches of Christ in the Philippines, ha San Jose, Mabini, Bohol. Pareho hira nga gintanuman han mga bala ngan pusil ngan ginsalawdan hin hinimu-himo nga kaso. Antes pa hini, biktima hira han *red-tagging* han rehimen.

Gin-aresto han mga pulis hadton Hunyo 25 hira Dana Marie Marcellana ngan Christian Relao ha San Diego, San Pablo, Laguna. Ginsalawdan an duha han hinimu-himo nga kaso nga rebelyon ngan *illegal possession of firearms*.

Ha Agusan del Sur, gindakop han 8th Special Forces Company an usa nga 12 anyos nga bata ha Sityo Marang, Barangay Mabuhay, Prosperidad hadton Hunyo 4. Antes hini, waray wantas nga ginpabuthan han mga sundalo an mga nag-aani han mais ha umhanan ha nasering nga sityo kun diin kaupod an samaran. Kaupod ha mga nag-aani an 12 nga kabataan.

Panarhug. Iligal nga ginrekisa han mga sundalo ngan pulis an pito kabalay han mga kaapi han Trinidad-Talibon Integrated Farmers Association ha Trinidad, Bohol hadton Hunyo 27 ngan Hunyo 28. AB

2 nga M16, nakumpiska han BHB-Surigao del Sur

GINDISARMAHAN HAN MGA Pula nga mangaraway an mga armado nga gwardya han MR1 Construction Company hadton Hunyo 24 ha Barangay Zone 3, Lanuza, Surigao del Sur. Nakumpiska ha nasering nga opensiba an duha nga riple nga M16, usa nga *shotgun*, usa nga kalibre .45 nga pistola ngan iba pa nga higamit militar. Napatay ha aksyon militar an usa nga gwardya ngan usa nga elemento han CAFGU. Pananag-iya an kompaniya ni Paulo Lopez, kauropdan ni Rep. Prospero Pichay, Jr.

Kadungan hini, gin-ambus han Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Surigao del Sur an mga pulis nga sakay han *patrol car* nga rumesponde ha insidente. Gin-pabuthan liwat han BHB an usa pa nga yunit han Regional Mobile Group nga nakabantay ha lugar.

Ha Samar, madinaugon nga napaiwas han BHB-Northern Samar an mga tropa han 20th IB nga naghihimo han Retooled Community Support Program (RCSP) ha mga barangay han Epaw ngan Sag-od ha Las Navas. Hadton Hunyo 18 tubtub 19, gin-isnayp han mga Pula nga mangaraway an mga sundalo nga nag-ooperasyon ha Barangay Epaw. Antes hini, ginpabuthan liwat han BHB an mga elemento han 20th IB nga nakakampo ha tubtuban han Barangay Epaw ngan Barangay Sag-od.

Tikang Hunyo 21 waray pa utro nga sumakob an mga tropa han AFP agud mag-RCSP ha mga nasering nga barangay.

DDoS attack han AFP, DOST ha alternatibo nga midya

GINBUKSAS HAN QURIUM Media, organisasyon ha *cybersecurity* nga naka-base ha Sweden, ha usa nga report hadton Hunyo 22 nga an Armed Forces of the Philippines (AFP) ngan Department of Science and Technology (DOST) amo an nagpapaluyo ha mga *distributed denial-of-service* (DDoS) attack kontra ha mga grupo nga Bulatlat, Altermidya ngan Karapatan. Nagtikang an mga atake hadton kabutnga han Mayo ngan pumungkay hadton Hunyo ngan nagpapadayon hasta yana. Ha DDoS, tinagdamo nga ginsasakob hin pira kamilyon an *website* agud maghinay ini.

Kadungan liwat hini an mga DDoS *attack* ha *website* han Philippine Revolution Web Central (PRWC ha <https://cpp.ph>) nga nagdurot han pagdagkot-parong hini. Gin-gamit naman han AFP an mga buwa nga *account* ha Twitter agud iduso an kompaniya nga ipaserra an *account* han PKP (@prwc_info) ngan permanente nga tanggalan han akses an upisyal hini ha impormasyon (@marco_cpp).

Sigon ha Qurium, an mga *IP address* nga gin-gamit ha pangatake direkta nga nakasumpay ha upisina han militar ha Taguig City, ngan ha proyekto nga Philippine Research and Government Information Network han DOST. Ginpa-paimbestigahan yana ha Kongreso an insidente.

Samtang, ginsakob liwat han diri-awtorisado nga mga elemento an *membership application* o *app* han 1Sambayan hadton ikaduha nga semana han Hunyo. Gintutuoran han grupo nga an mga karibal hini ha pulitika amo an nagpapaluyo hini.

Ika-5 nga tuig ni Duterte, gintapo han protesta

MASOBRA USA KAYUKOT an nagmartsa ngadto ha Mendiola Bridge ha Manila ha ika-5 katuig ha poder ni Rodrigo Duterte hadton Hunyo 30 agud sukton an iya rehimen ha korapsyon, pagtraydor, pagpatay ngan pagpakuri ha katawhan.

Ha pamumuno han Bagong Alyansang Makabayan, gin-iinsister han dirudilain nga mga organisasyon an pagtapos ha panmatay ngan pagpabaton ha rehimen Duterte ha ngatanan niya nga krimen kontra ha katawhan. Naglansar han kapareho nga protesta ha San Pedro City, Laguna.

Ha pareho nga adlaw, nagprotesta an mga trabahador pankalibugan ha upisina han Department of Health ha Manila City agud ig-insister an ira be-nepisyo ngan ipanawagan an paglusad ha pwesto han sekretaryo han departamento nga hi Sec. Francisco Duque III.

75 katuig han neokolonyalismo. Naglansar han usa nga dalikyat nga rali an mayda usa kagatos nga kabatan-unan ha atubangan han Embahada han United States ha Pasay City hadton Hulyo 4. Ha pangunguna han League of Filipino Students, demanda han mga kabatan-unan an pagbasura ha Visiting Forces Agreement, Enhanced Defense Cooperation Agreement ngan ngatanan nga diri pantay nga kasarabutan ngan tratado giutan han duha nga nasud. Ginkundenar liwat nira an butad nga pagpakaniyutiyo han rehimen Duterte ha US ngan pagbaligya ha soberaniya han nasud.

Protesta nga Pride. Nagti-rok an mga LGBTQ+ ngan ira mga tagsuporta ha Bantayog ng mga Bayani, Quezon City hadton Hunyo 26 komo pagselebrar han Pride Month o bulan han pagkilala ha mga katungod han LGBTQ+ ngan pag-ato ha diskriminasyon. Ginpa-ngunahan an protesta han Bahaghari ngan Metro Manila Pride. Naglansar liwat han kada tagsa nira nga protesta nga *pride* an mga organisasyon ha Pampanga ngan Laguna.

Anti-Terrorism Law, ibasura. Nagprotesta an mga nasyunal-demokratiko nga organisasyon hadton Hulyo 7 ha atubangan han Korte Suprema ha Padre Faura, Manila City agud idemanda an pagbasura ha Anti-Terror Law han rehimen Duterte. Usa katuig nga anibersaryo han mapanmuyoy nga balaud hadton Hulyo 3 ngan waray pa gihapon baton an Korte Suprema ha mga petisyon kontra hini.

Han busugon han diktador an iya mga halimaw

Tubtub ha nahisasalin nga mga bulan han upisyal nga termino ni Rodrigo Duterte, nagpadayon an pagpabor niya ha iya armado nga mga tawuhan, labina ha Armed Forces of the Philippines. An agsub niya ngaranan nga "akon mga sundalo" iya ginpipinaura ha agsub nga pagbisita ha mga kampo, pag-aghat ha ira nga pumatay ngan manreyp, ngan bisan ha pagprayoridad nga mabakunahan. Nangunguna gihapon ha mga pabor ni Duterte an pagbusog ha ira gamit an kwarta ngan gahum.

Komo prinsipal nga harigi han iya terorista nga paghahadi, todo an pagpadako ngan pagpakusog ni Duterte ha militar ngan pulis. Sumobra-kumulang 400,000 an presente nga ihap han mga sundalo ngan iba pa nga panseguridad nga tawuhan. Naabot la hira hin 347,000 hadton nagtikang hi Duterte ha pagkapresidente. Sugad liwat, ginpadako an ihap han mga CAFGU, nga target nga padamuon han rehimen tubtub 79,000 tikang hadton 2020. Hadton 2015 aada ha 56,000 la an ihap han mga paramilitar. Ha presente, mayda 190 nga heneral an AFP ngan 146 an Philippine National Police (PNP).

An pagpadako ha militar ginduso han desperasyon ni Duterte nga puypuyon an armado nga rebolusyon. Hadton 2016, an Philippine Army nga amo an pinakadako nga sanga han AFP, naihap la hin 81,000 nga tawuhan nga nababahin ha 87 nga panmaniobra nga batalyon. Gindeploy hadton Oktubre 2017 an 88th IB komo una ha kadugangan nga 20-35 nga batalyon nga gintarget nga tukuron ni Duterte. An 99th IB, usa ha mga pinakabag-o nga batalyon, nakabase yana ha Fort Mag-saysay ha Nueva Ecija.

Pondo ngan mando han US

Nagin masayon an pagpatuman ni Duterte ha iya larang tungod kay gin-gagastusan ini han US. Tikang 2016-2019, kumarawat an rehimen han ₱27.2 kabilyon nga panmilitar nga ayuda. Kalakip dinhi an ₱13.1 kabilyon nga balor han mga armas ngan higamit militar. Gin-aantum pa

han rehimen an kadugangan nga ₱9.8 kabilyon nga ayuda para hini nga tuig.

Kalakip ha ginpondohan han US an pagtukod han 11th ID hadton 2018 nga nalangkob yana ha mga isla ngan kadagatan han Sulu ngan target pun-an hin 4,500 nga personel. Kaparte han dibisyon an 1st Brigade Combat Team (BCT) han Philippine Army nga nasubay ha istruktura ngan direkta nga gin-aarmasan han US. Naopereyt ini komo yunit nga kumpleto ha suporta tikang ha kahanginan, mga kanyon, *armored personnel carrier* ngan iba pa. Gindidireher an 11th ID ngan mga BCT han militar han US ha taha han dirudilain nga panmilitar nga pagpahiaara.

Kalakip liwat ha mga bag-o nga tukod nga yunit an Cyber Battalion han Philippine Army agud manguna ha pangatake gamit an *internet*.

Kasunod han pakigsangkay ni Duterte ha China, kumarawat liwat an AFP han mga panmilitar nga ayuda tikang ha China. Kalakip hini an 6,000 nga riple nga Norinco hadton 2016. Komo kaparte han pakig-isan-isanay han China ha US, grabe liwat an paningkamot han China nga magkamayda hin makusog nga impluwensya ha mga upisyal han AFP agud kontrahon an kontrol dinhi han US. Makikit-an nga mayda na liwat butak ha sakob han AFP nga napaling ha China, nga nasarig ha natikadako nga poder han China ha rehiyon, o diri ngani mga nagpulos ha kikkak ha maanomaliya nga mga kontrata han gubyerno ngan napanuran ha negosyo han mga sindikato

han drugang ismagling.

Pahalipay ha mga berdugo

Tikang 2016, ginpaburan ni Duterte nga pahitas-on an suhol han iya mga sundalo ngan pulis. Naseguro niya an ira katangkuran ha doble nga pagdako han binulan nga suhol han mga ordinaryo nga mangaraway tubtub ha mga heneral. Mas dako hin haros ₱6,000 an giutan han batakan nga suhol han bag-o nga sundalo (₱29,668) ha bag-o nga magturutdo ha mga pampubliko nga eskoylahan. Kadam-an ha mga bag-o nga nars naraysang pa gihapon ha ₱22,000-₱24,000 nga binulan nga suhol. Ginhimo an paghitaas han batakan nga suhol agud mag-engganyar hin mas damo nga rekrut. Ha luyo hini, diri pa gihapon naaabot han mga sanga han AFP an target nga ihap han pagrekluta.

Kumarawat an mga sundalo ngan pulis han dirudilain nga alawans ngan benepisyo para ha pagkaon, panapton, pabalay ngan iba pa. Mayda pa bulag nga bayad an pag-upod ha operasyon ngan pagkadabi ha armado nga agway. Mas hitaas an ira *take home pay* o nahiuuli nga suhol tungod kay diri hira naghuhulog han pensyon, diri sugad han iba pa nga empleyado han gubyrerno.

Nakarawat hin bulag nga alawans an mga upisyal. Binulan nga gintatagan an mga kapitan hin ₱7,000 samtang ₱35,000 ha heneral nga pinakahitaas an ranggo. Diri pa lakip dinhi an mga pahalipay ha

"Han busugon...", sundan ha paypay 7

Mga sarakyan-pankahanginan han AFP:

Nalupad nga mga lungon?

Alagid-agid ha nalupad nga lungon an mga helikopter ngan edro han Armed Forces of the Philippines (AFP). Bumagsak hadton Hulyo 4 an usa nga C-130 Hercules *transport plane* han militar ha Barangay Bangkal, Patikul, Sulu, nga nahiagum han pinakagrabe nga kaswalti ha nakalabay nga tulo kadekada.

Subay ha pinakaurhi nga report, umabot na hin 52 an kumpirmado nga namatay kaupod an 49 nga sundalo ngan tulo nga residente han Sityo Amman han nasering nga barangay. Naabot hin 53 an samaran ngan gintatambal, kun diin 49 hini mga sundalo ngan upat an sibilyan.

Ginpalit an segunda-mano nga edro han rehimen hadton Enero tikang ha US. Mga daan na an kadam-an ha mga higamit pan-gerra nga napalit han AFP, kaupod an mga bokis de gerra ngan edro nga ginagamit pa hadton Ikaduha nga Gerra Mundyal ngan hadton gerra nga agresyon han US ha Vietnam tikang dekada 1960 tubtub 1970.

Nahitabo an insidente pira kaadlaw kahuman paundangon ni Defense Secretary Delfin Lorenzana hadton Hunyo 24 an pagpalupad naman han Black Hawk *helicopter* kahuman bumagsak an usa hini ha usa nga pagpahiara nga misyon ha Capas, Tarlac.

Bumagsak an *combat utility he-*

licopter hadton Hunyo 23 han gab-i kahuman hini mag-*take off* tikang ha usa nga hadto anay base militar. Kinabuwasan, nakit-an han mga tim han *search and rescue* an nawakay nga helikopter hirani ha Crow Valley, Tarlac. Patay an unom nga sakay hini.

Usa an bumagsak nga S-70i Black Hawk ha 16 nga ginpalit han Pilipinas ha Poland hadton 2019. Umabot ha nasud an unom hini, kalakip na an bumagsak, hadton Nobyembre 2020. Umabot an lima nga helikopter hadton Hunyo ngan an urhi nga bats maabot ha katapusan hini nga tuig.

Kaparte an ginpalit nga 16 nga Black Hawk ha \$241 kamilyon nga kontrata (o ₱11.8 kabilyon ha balyuay nga \$1=₱48.85) han gubyerno han Pilipinas ngan Poland nga ginpirmahan hadton 2019. Ginhimo ini han PZL Mielec han Poland, subsidiaryo nga kompaniya han Lockheed Martin ha US. (Napiritan nga pumalit ha Poland an Pilipinas tungod kay gindid-an ini han gubyerno han Ca-

nada durot han grabe nga rekord ha pagtalapas ha tawhanon nga katungod han rehimen Duterte.)

Ha kabug-usan, mayda 18 nga patay ngan upat nga samaran nga mga piloto ngan sundalo ha susrunod nga pagbagsak han helikopter tikang Hulyo 2020 tubtub Hunyo 23 yana nga tuig.

Hadton Hulyo 2020, upat nga mga piloto ngan sundalo an namatay ngan usa pa an samaran kahuman bumagsak an usa nga Huey *helicopter* samtang nalupad ha usa nga pagpahiara ha gab-i nga operasyon ha norte han Luzon.

Pagsulod han tuig 2021, bumagsak naman hadton Enero an usa nga UH-1H Huey *helicopter* han 205th Tactical Helicopter Wing ha Bulonay, Impasug-ong, Bukidnon. Patay an pito nga sakay hini. Nasuporta hadto an helikopter ha pan-kombat nga operasyon han 8th IB kontra ha Bagong Hukbong Bayan.

Hadton Abril, namatay an usa nga piloto han Philippine Air Force samtang samaran an tulo nga iba pa kahuman bumagsak an ginsasakyan nga MG520 *helicopter gunship* han 15th Strike Wing ha bungto han Jetafe, Bohol. AB

"Han busugon...", *tikang ha paypay 6*

mga sundalo nga gintatagan hin bisan ano nga medalya, nga poyde umabot ha ₱100,000 kada bulan.

Kundi guti nga balor ini ngatanan itanding ha mas dagko nga pahalipay ha mga heneral kabalyo han ira katangkuran ha diktador. Ginbubutang hira ni Duterte ha mga yawe nga pusisyon ha gubyerno kahuman magretiro. Paborito niya nga hatagan hin posisyon an mga heneral nga hadto anay nakadeploy ha Davao. Makikit-an an mga hadto anay upisyal ha diri mamenos ha 12 nga posisyon ha gabinete, labot pa ha mga aada ha urubos nga posisyon.

Nagpatakas ha pondo han ka-

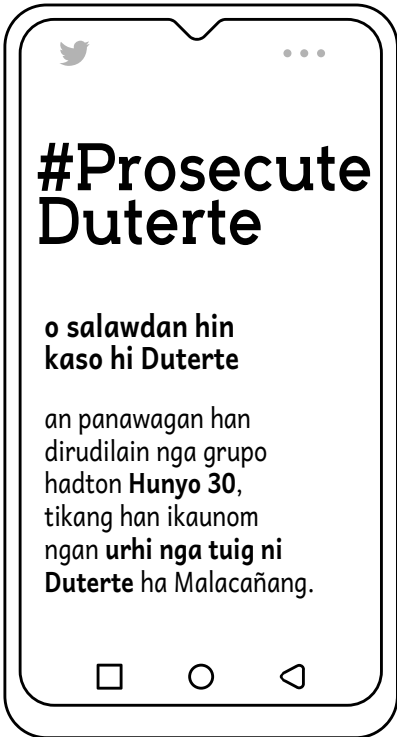
tawhan an mga heneral ngan iba pa nga upisyal. Ha pagpadrino ni Duterte ginkontrol niya dayon an Bureau of Customs para ha madalunot nga pagpalusot ha nasud han iligal nga droga ngan mga kontrabando. Han mabuksas an ginpasulod han hadto anay hepe han BOC nga hi Nicanor Faeldon nga ₱6.5 kabilyon nga balor han *shabu*, duha nga hadto anay heneral pa gihapon an magkasunod nga sumaliwan ha iya.

Puros mga hadto anay upisyal nga militar ngan pulis gihapon an tulo nga susrunod nga iginbutang ha Bureau of Corrections agud makontrol an produksyon han mga *druglord* nga padayon nga nakakag-

opereyt tikang ha sakob han prisuhan.

Hadton 2017, gintutuoran nga milyun-milyon an ginbursa han mga kakunsabo nga mga heneral ni Duterte ha maanomaliya nga pagpalit han duha nga bokis de gerra han Philippine Navy. Hi Duterte mismo dabi ha korapsyon ha ₱16-kabilyon nga balor nga kontrata. An mga alipures niya nga heneral liwat an nagpulos ha pabilib nga pagtanggap ha karibal nga mga upisyal ha ngaran han kunuhay gerra kontra-korapsyon ngan "gerra kontra-droga."

(*Igagawas ha masunod nga isyu an ikaduha nga parte.*) AB

ika-52

an Pilipinas ha listahan han **53 nga nasud** nga aada na ha dalan han pagrekober

tikang ha pandemya nga Covid-19. Kalakip ha ginsukol an **porsyento han mga populasyon nga nabakunahan, kaistrikto han mga lockdown** ngan iba pa nga pangilal-an. An Argentina amo an nag-uusahan nga nasud nga mas himubo pa an kapas nga magrekober (ika-53).

Reperens: Bloomberg Covid Resilience Ranking

80%

han mga bata nga Pilipino an "**waray pa mahibaruhan an kinahanglan nahibaruhan na nira**"

Usa ha kada 4 nga estudyante nga Grade 5 an waray kabatiran ha pagbasa ngan matematiks nga kinahanglan naadman na nira ha Grade 2 o Grade 3, ngan **upat ha kada lima nga estudyante** nga 15 anyos an diri nakakasabot ha mga bataan nga konsepto han matematiks nga kinahanglan aram na han mga nag-Grade 5.

Reperens: World Bank

Press Freedom Predator

an titulo nga iginhatag kan Rodrigo Duterte

han Reporters Without Borders, kaupod an 36 pa nga mga lider han mga nasud, hadton Hulyo 5.

87%

han Manila an negatibo nga maaapektaran han mga pagbaha pag-abot han 2030

dara han **paghitaas han kadagatan** ngan **magkusog nga bagyo** nga durot han **climate change**. Bulnerable nga mapaiwas an **1.54 kamilyon** nga residente ha kasyudaran.

Reperens: Greenpeace East Asia

Nagpapabilin nga aada ha listahan han

10

nga pinakamaraut nga nasud para ha mga trabahador an Pilipinas

ha karukayaknon han **katungod magwelga, magtukod hin unyon,** ngan **libre nga pagpahayag han mga trabahador**. Ikalima na ini nga tuig nga kalakip an nasud ha nasering nga listahan.

Reperens: 2021 Global Rights Index, International Trade Union Confederation, 2021

Benigno Aquino III, 61,

namatay hadton Hunyo 23 ha sakit ha bato.

Pinakakilalado an iya rehimen ha **korapsyon (Priority Development Assistance Fund)** ngan **Mamasapano 44**. Nagserbe hiya nga ika-15 nga presidente han reaksyunaryo nga estado tikang 2010 tubtub 2016.

o an **Kataas-taasan, Kagalang-galangang Katipunan ng mga Anak ng Bayan** gintukod ha gab-i han

7 Hulyo 1892

ha balay ni Deodato Arellano ha 734 Calle el Cano kanto han Azcarraga (Recto na yana) ha syudad han Manila.

Pilipinas, utro nga ginbutang ha listahan han mga nasud nga samwak an *money laundering*

Utro nga ginbutang han Financial Action Task Force (FATF) hadton Hunyo 24 an Pilipinas ha gintatawag hini nga "grey list" o listahan han mga nasud nga may hitaas nga insidente hin *money laundering*. Karuyag sidngon, igpapailarum han FATF ha mas mahugot nga pagmonitor an mga bangko ngan pinansyal nga mga transaksyon han nasud.

An "money laundering" amo an paglimpyo han mahugaw nga kwarta nga nakukuha tikang ha mga ilegal nga aktibidad pinaagi han pagbarubalhin hini ha mga bangko o pagdeposito hini ha mga lehitimo nga negosyo. Usa nga internasyunal nga organisasyon an FATF kontra-*money laundering* nga gintukod han G7. Syahan nga nabutang ha *black list* han FATF an Pilipinas hadton 2000 ngan ha *grey list* hadton 2012.

Ginhimo han FATF an paghugot ha luyo han mga pag-amyenda nga ginhimo ni Rodrigo Duterte ha Anti-Money Laundering Act hadton Pebrero ngan pagpasa han Anti-Terror Law hadton Hunyo 2020 nga kunuhay nakatutok ha pagpupoy ha "pampinansya nga terorismo." Waray matudlok han pareho nga balaud an mayor nga mga krimen nga gintitikangan han mahugaw nga kwarta—an merkado han ilegal nga droga ngan korapsyon.

Hadton 2019, gin-adman han Anti-Money Laundering Council (AMLC) an 161,650 nga *suspicious transaction report* (report han urusahon nga transaksyon o STR) tikang Enero 2013 tubtub Disyembre 2017 nga nabalor hin ₱17.9 katrilyon. Nadiskubre hini nga an 12,508 han mga STR nga nabalor hin ₱10 katrilyon nagtikang ha merkado han ilegal nga droga ngan kasumpay nga mga krimen. Nahireport naman an katunga han kantidad (₱5 katrilyon) ha syahan nga tuig han "gerra kontra-droga" han rehimen Duter-

te. Ha giutan han 2015 ngan 2016, humitaas hin haros 200% an balor han mga transaksyon nga may kalabutan ha ilegal nga droga. Bisan kun nagmenos ha 2017, nagpabilin nga hitaas an ihap han mga transaksyon tanding hadton 2014. An STR amo an mga report nga ginsubmiter ha AMLC kasumpay ha mga transaksyon nga gintatahapan nga naglimpyo hin mahugaw nga kwarta.

Haros ngatanan han mga transaksyon nga gin-adman umagi ha lokal nga mga bangko. Mayda parte han ginlimpyuhan nga kwarta (29%) nga gumawas ngadto ha US, Costa Rica, Malaysia ngan Nigeria kundi dako nga parte hini naglilibot la ha sakob han nasud.

Ha usa nga hiluagan nga pagaram nga igin-gawas han AMLC hadton 2020, humitaas an ihap han mga urusahon nga transaksyon hin haros 11 kabeses tikang 2013 tubtub 2020. Ha giutan han 2019 ngan 2020, humitaas ini hin 68% o tikang 623,000 ngadto ha 1.01 kamilyon.

Tikang 2012 tubtub yana, gin-kokonsidera han mga internasyunal nga ahensya nga nagmonitor ha internasyunal nga balyuay han ilegal nga droga nga "seryoso nga karukayaknon" an *money laundering* ha Pilipinas. Ha 2021 International Narcotics Strategy Report han US nga igin-gawas hadton Marso, ginsering hini nga gin-gagamit han mga Chinese nga sindikato an Pilipinas komo rehiyunal nga tambakan ngan

aragian han ilegal nga droga ngan mahugaw nga kwarta tikang dinhi. Ini nga mga sindikato an nagsusuplay hin natikadako nga bolyum han *shabu* para ha lokal nga merkado. Ha report han AMLC, aada ha 54% han mga STR nga ginsubmiter tikang Enero 1 tubtub Septyembre 2020 kasumpay ha baligyaay han ilegal nga droga.

Labot ha internasyunal nga operasyon han mga sindikato han droga, hitaas gihap an balitang han korapsyon han mga upisyal han gubyerno ngan samwak an *human trafficking* ha Pilipinas—mga krimen nga gintitikangan han mahugaw nga kwarta. Napapadalunot an paggawas-sulod han mahugaw nga kwarta nga igindudungan ha dako nga bolyum hin remitans han mga migrante nga Pilipino. Labot ha lokal nga mga bangko, ginlimpyuhan an mahugaw nga kwarta ha mga pribado nga negosyo, partikular ha mga kasosyo nga kasino. (Usa ha may pinakadako nga huruyguhan ha nasud an mega-kroni ni Duterte nga hi Enrique Razon. May kontrata naman an usa pa nga kroni ni Duterte nga hi Dennis Uy nga magtindog hin gidadakui nga kasino ha Cebu.)

Ha bulag nga report han Securities Exchange Commission, gintudlok an pandambong ngan korapsyon komo mayor nga gintitikangan hin mahugaw nga kwarta nga nasulod ha sektor han pinansya tikang 2017 tubtub 2019. Tikang ha mga lokal nga korap nga mga pulitiko an dako nga parte han mahugaw nga kwarta, kundi mayda gihap pira nga gintatahapan nga tikang ha China. Sigon pa ha Securities and Exchange Commission, "himubo ura-ura o waray" ini namonitor nga pondo nga "nasuporta ha terorismo." AB

Krisis ngan isan-isamay ha industriya han *semiconductor*

An industriya han *semiconductor* an usa ha aada ha sentro yana han nati-kapintas nga imperyalista nga sumpakiay giutan han mga higante nga kapitalista nga nasud nga US ngan China. Nabalewaray an pasangil han "libre nga merkado" ha atubangan han direkta nga pangginginlabot han mga imperyalista nga estado ha paglanat nga makontrol an produksyon ngan distribu-syon han yawe nga panteknolohiya nga produkto hini.

Ini nga sumpakiay kaparte han padayon nga natikapintas nga kum-petisyon giutan han mga higante nga monopolyo kapitalista. Landaw ini diri la ha unahay ha teknolohiya ha produksyon, kundi, labaw pa, ha paggamit gihap han poder ha pulitika ngan panmilitar nga kusog agud gipiton an mga kakontra. Gin-eespiho hini an grabe nga krisis han pan-kalibutan nga kapitalista nga sistema nga ginlaladawan han anarkiya ngan sobra nga produksyon, paglamon han mga higante ha mas gudti nga kapitalista ngan tikagrabe nga paniniyupi ha mga trabahador.

An industriya han *semiconductor*

An mga *semiconductor* usa ha pinakayawe nga pyesa ha mga produkto nga elektroniko. Gintatawag gihap ini nga IC (*integrated circuit*), *electronic chip* o *microchip*. An kapasidad nga kontrolon an aragian

han kuryente ha gudti ura-ura nga *circuitry* (alambre o *wire*) an naga-gamit agud kontrolon an (o magserbe nga "utok" ha) mga kompyuter, *smartphone*, *hard drive*, telebisyon, kamera ngan mga *smart* o "baltok" nga higamit ha panimalay, moderno nga sarakyan, mga *drone*, mga higamit militar ngan iba pa.

Mayda tulo nga klase han kompaniya ha industriya han *semiconductor*: may nakapokus ha pagdidisenyo han *circuitry* han *chip* (sugad han Qualcomm ngan Nvidia); mayda nakapokus ha aktwal nga pagmanupaktura o produksyon (sugad han Taiwan Semiconductor Company o TSMC ngan Semiconductor Manufacturing International Corporation o SMIC); ngan mayda nagdidisenyo ngan nagmamanupaktura (sugad han Intel ngan Samsung).

Hadton 2020, nangunguna ha merkado han *semiconductor* an

Samsung Electronics (South Korea), Intel (US) ngan TSMC (Taiwan). Walo ha nangunguna nga kompaniya nagtikang ha United States. An pinakadako nga kompaniya nga Chinese aada ha ika-19 nga pwesto.

Kundi an pinakadagko nga kompaniya nga aktwal nga nagmamanupaktura han *semiconductor* aada ha Asia. Aada ha Taiwan an 63% han kabug-usan nga suplay han *semiconductor*, ha pangunguna han TSMC nga nagsusuplay ha 51.5% han *semiconductor* ha bug-os nga kalibutan. Tikang naman ha South Korea an 18% han suplay ngan tikang ha China an 5-6%.

Nariringgal yana an dirudilain nga natad han kapitalista nga produksyon dara han kakulangan hin suplay hin *semiconductor*. Nagtikang ini nga kakulangan ha urhi nga parte han 2020 tungod ha tigda nga pagdako han ihap han nabaligya nga mga kompyuter ngan iba pa nga elektroniko nga higamit kaupod an pagbabag-o ha estilo han kinabuhi ngan panginabuhi dara han pandemya. Durot gihap ini han utro nga pagbuylo han produksyon han mga sarakyan nga waray patikang nga order han suplay kahuman maghinay an baligya ha atubangan han pandemya. Nagkamayda gihapon han kakulangan ha suplay ha *semiconductor* tungod kay gindid-an han US an SMIC, an pinakadako nga prodyuser han *microchip* ha China, nga magbaligya hin *semiconductor* ha mga kompaniya nga Amerikano.

Usa ha pinakanaapektaran han kakulang han suplay han *semiconductor* amo an produksyon han mga sarakyan. Gintatantiya nga maabot ha 2.5 kamilyon nga kotse an waray mahimo ha syahan nga tunga han 2021 dara han problema ha suplay. Naapektaran gihap an produksyon han mga bag-o nga higamit elektroniko.

(*Igagawas ha masunod nga isyu an ikaduha nga parte*). AB

An teknolohiya ha mga *semiconductor*

TIPAABANTE AN TEKNOLOHIYA han *semiconductor* nga mayda kalabutan ha kapas nga umigo an mga *circuit* (o sistema han mga *wire*) ha guti nga espasyo. Hadton dekada 1950, an usa nga *electronic chip* mayda la napulo nga *circuit*. Pira kagatos kabeses na ini dumako hadton 1960. Ginsesering nga nadoble an kapasidad han mga *chip* kada duha katuig. Hadton katapusan han dekada 1980, an usa nga selyo-an-kadakuon nga *chip* poyde magkamayda hin 16 kamilyon nga *circuit*. Ha naglabay nga mga tuig, nahihimo nga umigo hini nga guti nga espasyo an 7-10 kabilyon nga *circuit*.

Nagamit hin ispesyal nga teknolohiya para ig-imprensa an *circuit* ha mga *silicon wafer* (8-12 kapulgada nga nakorte pareho han biskwit) nga hinimo ha puro nga *silica*. An pinakaabante nga produksyon han *semiconductor* akos mag-imprensa han *circuit* nga 7 *nanometer* (nm) an kadakuon. (An diyometro han ordinaryo nga buhok han tawo 80,000-100,000 nm). Ginpapauswag na an kapas ha teknolohiya nga 5nm ngan 3nm.